

УДК 37.015.31

DOI:

**Анастасія Гелетій, вчитель-методист, вчитель трудового навчання
СЗШ I – III ступенів № 1 м. Львів**

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ВИШИВКИ

Статтю присвячено проблематиці розвитку творчого потенціалу школярів. Охарактеризовано сутність поняття “творчий потенціал”, визначено складові творчого потенціалу та умови його розвитку. Доведено, що вагому роль у цьому процесі відіграють уроки трудового навчання. Залучення школярів до різних видів діяльності створює умови для вияву творчого начала. Одним із видів діяльності, що реалізується на уроках трудового навчання та сприяє розвитку творчих здібностей школярів, є вишивка. Охарактеризовано шляхи розвитку творчого потенціалу школярів у процесі опанування теоретичного матеріалу, що торкається питань теорії та історії народної вишивки, а також у ході практичної діяльності зі створення виробів, оздоблених вишивкою.

Ключові слова: вишивка; творча діяльність; творчий потенціал; урок трудового навчання; школярі.

Лит. 14.

**Anastasia Heletii, Methodist Teacher, Labor Training Teacher
Secondary school of the I – III grades No. 1, Lviv**

DEVELOPMENT OF PUPILS' CREATIVE POTENTIAL BY MEANS OF EMBROIDERY

The article is devoted to the problems of developing the creative potential of pupils. The essence of the concept “creative potential” is characterized. In particular, it is established that an individual's creative potential is an integrated property that characterizes the ability to carry out creative activity, as well as readiness for creative self-development and self-realization (Valentyn Moliako). The components of creative potential (predispositions, interests, the desire to find and solve problems, the speed of mastering new information, the ability to compare, juxtapose, disclose intelligence, the emotional coloration of mental processes, strong personal qualities, intuitionism, the ability to create own strategies, etc.) are determined. It is proved that the creative potential is a dynamic formation, and the conditions of its development (general conditions and factors of cognitive sphere's development) are named.

It is proven that labor training lessons play an important role in this process. The pupils' involvement in various types of activities creates conditions for the expression of creativity. Embroidery is a type of activity that is implemented in labor training lessons and which promotes the development of pupils' creative abilities. Arguments regarding the developmental potential of artistic embroidery (emotional coloration, combination of pictorial and practical aspects of work, ensuring alternating operations in the learning process, mastering complex ornamentation, thanks to which pupils can express themselves) are presented. It is established that in the process of studying embroidery topics, children have the opportunity to master the labor skills of embroidery art, develop the ability to aesthetically percept decorative and applied arts, get acquainted with artistic embroidery, as well as the artistic traditions of different nations.

The ways of developing the pupils' creative potential in the process of mastering theoretical material (designing albums, exhibitions, folders, websites, etc.), as well as in the course of practical activities for creating products decorated with embroidery (simulation of own electronic embroidery scheme with the help of computer programs, such as Pattern Maker, Stitch Art Easy, EmboBox, etc., selection of colors, planning stages of work on the product, etc.).

Keywords: embroidery; creative activity; creative potential; labor training; pupils.

Постановка проблеми. Сьогодні ставить перед системою освіти завдання формування людини нового типу: активної, мобільної, творчої, здатної діяти нешаблонно тощо. Лише така людина у майбутньому буде конкурентною на ринку праці, зможе віднайти своє місце у світі та самореалізуватися.

Розвиток особистості в умовах сучасного закладу освіти реалізується можливостями як

урочної, так і позаурочної діяльності. Уся життєдіяльність сучасної школи має спрямовуватися на становлення самодостатньої особистості з розвиненим творчим потенціалом.

Важливу роль у цьому процесі відіграє технологічна освіта. Так, наприклад, відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти [2] мета технологічної освіти полягає у реалізації творчих потенцій школярів, формуванні технічного та критичного мислення, розвитку готовності

безпечно змінювати навколишнє природне середовище засобами сучасних технологій та дизайну, виявляти підприємливість, реалізувати інноваційну діяльність, партнерську взаємодію, використовувати техніку та технології задля особистого, культурного і національного самовираження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема розвитку творчого потенціалу особистості стала предметом досліджень низки науковців. Так, А. Ковінько творчий потенціал уважає “важливим надбанням як суспільства загалом, так і окремої людини, що дає можливість ефективно вирішувати й суто практичні завдання, пов’язані з використанням людського потенціалу в розвитку українського суспільства” [7, 391]. Натомість В. Холоденко стверджує, що “...поняття творчого потенціалу, обдарованості, творчих здібностей є ... дуже складними. ...у повноцінному розвитку творчої індивідуальності ключовою є активність суб’єкта, що дозволяє йому мобілізувати всі свої сутнісні сили” [14, 26]. Я. Рудик аналізує структурно-змістовне уявлення творчого потенціалу, водночас констатує, що в психолого-педагогічній науці не вдалося досягнути консенсусу щодо відбору структурних компонентів та їхнього змістового наповнення [13, 50].

Дослідники зосереджують увагу і на визначенні можливостей трудового навчання у розвитку творчої особистості. Зокрема, ця проблематика вивчалася І. Андрощук [1], А. Дороганем [4], Н. Кузан [8], Т. Мачачею [9–10] та ін. Зокрема, А. Дорогань констатує: “правильний підхід на уроках трудового навчання та належне мотивування учнів дозволить їм швидше адаптуватися до умов сучасного світу, навчитися виробляти власну критичну оцінку, впевнено відстоювати позицію, а також реалізувати творчі нахили...” [4, 152]. Особливу увагу автори приділяють аналізу технологій формування творчого потенціалу школярів засобами трудового навчання.

Принагідно зазначимо, що метою навчального предмету трудове навчання декларується розвиток творчого потенціалу особистості, формування здатності використовувати отримані знання на практиці у побуті шляхом опанування основ дизайну, технологій та декоративно-ужиткового мистецтва [5].

Одним із видів діяльності, що реалізується на уроках трудового навчання, сприяючи розвитку творчих здібностей школярів, є вишивка. У процесі теоретичного ознайомлення з нею учні пізнають історію української народної вишивки, її символічне значення, регіональні особливості тощо. Крім того, відбувається опанування умінь і

навичок практичного виконання різних технік художньої вишивки.

Мета статті полягає у визначенні шляхів формування творчого потенціалу особистості школяра засобами вишивки.

Виклад основного матеріалу. Творчий потенціал особистості є інтегрованою властивістю, яка характеризує здатність здійснювати творчу діяльність, а також готовність до творчого саморозвитку та самореалізації [12].

Серед складових творчого потенціалу особистості вітчизняний психолог В. Моляко виділяє: задатки; інтереси; прагнення до пошуку і розв’язання проблем, створення нового; швидкість в опануванні нової інформації; схильність до порівнянь, зіставлень; вияв загального інтелекту; емоційну забарвленість психічних процесів; цілеспрямованість, наполегливість, рішучість, працьовитість, готовність приймати рішення; креативність; інтуїтивізм; швидке опанування уміннями, навичками, прийомами праці; здатність до творення особистісних стратегій тощо [11, 91].

Очевидно, що творчий потенціал є динамічним утворенням, тобто він може змінюватися залежно від умов життєдіяльності людини. Вітчизняні вчені Ю. Калюжна та Т. Яновська називають чинники розвитку творчого потенціалу, поділяючи їх на кілька груп. До загальних чинників соціального впливу авторки відносять ті, що передбачають конструювання взаємин дорослих з дітьми із врахуванням вимог індивідуального підходу (терпляче ставлення, допомога, уникнення зайвої опіки, коректна критика тощо). До чинників розвитку пізнавальної сфери творчої особистості належать розвиток чутливості до проблем, формування швидкості та економічності мисленнєвої діяльності, розвиток критичності та гнучкості мислення, інтуїції та творчої уяви [6, 64–65].

Відтак додамо, що розвиток творчого потенціалу особистості школяра може ефективно здійснюватися в умовах спеціально створеного розвивального середовища закладу освіти. На це мають спрямовуватися зусилля усіх педагогічних працівників. Важливо, щоб вони мотивували дітей на розвиток творчого потенціалу, спонукали їх до активності та самостійної діяльності.

Вагомі можливості для розвитку творчого потенціалу школярів має сучасний урок трудового навчання, адже дає змогу дітям опанувати різні способи творчої діяльності, виявити індивідуальність та розвинути задатки. Залучення до творчої діяльності сприяє продуктивному опануванню знань, стимулює мисленнєву діяльність, розвиває впевненість у собі і своїх силах, формує незалежність та критичність поглядів.

Одним із видів діяльності, що реалізується на уроках трудового навчання і дає школярам можливість розвивати творчий потенціал, є такий вид декоративно-ужиткового мистецтва, як вишивка. Художня вишивка є орнаментальним чи сюжетним зображенням на тканинах, шкірі, повсті, що виконується різними ручними чи машинними швами [8, 133]. Вона має емоційне забарвлення, поєднує зображувальний та практичний аспекти роботи, забезпечує чергування операцій у процесі навчання, володіє складною орнаментикою, завдяки якій можна самовиразитися, тощо. Крім того, “вишивка відображає живописну, графічну й орнаментально-композиційну культуру народу. Разом із тим вона є результатом як матеріально-практичної, так і духовної діяльності людей. У ній міститься інформація про орнамент, композицію, колорит, вона охоплює і сферу знань, естетичні погляди, смаки, а також звичаєво-обрядові аспекти, етичні переконання...” [2, 135]. Як зазначає Н. Кузан, специфіка української народної вишивки зумовлюється багатством матеріалів, технік виконання, орнаментів, композицій та колориту, що вирізняються численними локальними характеристиками. “У вишитих творах повною мірою видно художнє обдарування українського народу, вершини його мистецького хисту” [8, 133].

У процесі вивчення тем з вишивання діти мають змогу опанувати трудові навички вишивального мистецтва, розвинути здатність до естетичного сприймання творів декоративно-ужиткового мистецтва, зацікавленість народною вишивкою, ознайомитися з художніми традиціями народу тощо.

Опанування теоретичного матеріалу, що торкається питань історії та теорії вишивки, відбувається, як правило, на основі інформаційних джерел (альбоми, часописи, підручники, фотографії, репродукції картин, зразки готових виробів тощо). Доцільно також використовувати такі форми роботи, як екскурсії на виставки чи в музеї, зустрічі з майстринями-вишивальницями тощо. Розвитку творчого потенціалу школярів сприяє робота із систематизації та узагальнення здобутої інформації. Власне, за результатами інформаційного пошуку можуть оформлюватися альбоми, виставки, папки-пересувки, веб-сайти тощо. При цьому кожен учень може знайти для себе роботу до душі, або ж отримати доручення презентувати окремий розділ (історія вишивки, словник-довідник, види технік вишивання, колористика вишивки, технологічні процеси виготовлення вишитого виробу, види виробів, оздоблених вишивкою тощо).

Вагомим творчим потенціалом володіє й практична діяльність із створення виробів, оздоблених вишивкою. Варто відзначити, що у 5–6-х класах закладу загальної середньої освіти учні опановують технологію виготовлення вишитих виробів початковими, лічильними та декоративними швами, у 7–9-х класах – технологію виготовлення вишитих виробів мережкою, гладдю, хрестиком. Виконання швів вимагає від школярів зосередженості, точності і акуратності. Створення учнями вишитого виробу вимагає свідомого використання засвоєних знань, умінь та навичок, а також розвиненості таких якостей, як розумова активність, працездатність, самостійність та креативність. Як зазначає Н. Кузан, виконання школярами трудових дій, призвичаєння до трудових умов вишивання допомагає сприймати красу, відгукуватися на неї, а головне – самостійно створювати її [8, 134]. Відтак важливою умовою розвитку творчого потенціалу школярів при вивченні тем з вишивки є переорієнтація з репродуктивної діяльності, що передбачає копіювання готових зразків, на продуктивно-творчу, мета якої визначається самими учнями.

Технологія виготовлення виробу, оздобленого вишивкою, передбачає виконання низки послідовних операцій: підготовки тканини, розкроювання деталей виробу, перенесення малюнка узору на тканину, виконання оздоблювальних швів, здійснення обробки та монтажу деталей виробу, дотримання правил догляду за вишитими виробами, контролювання технологічних процесів та оцінювання готового виробу, а також, за необхідності, усунення виявлених дефектів.

Реалізація цієї технології забезпечує можливість для кожного школяра стати творцем, внести вклад у мистецтво вишивки. У цьому контексті кожен школяр може виявити творчість, оскільки важливою ознакою творчої діяльності є новизна продукту діяльності. Відтак кожен учень з допомогою комп’ютерних програм Pattern Maker, Stitch Art Easy, EmboBox тощо може створити власну електронну схему вишивки, підібрати кольорову гаму, розпланувати етапи роботи над виробом тощо.

Однак варто пам’ятати, що розвиток творчого потенціалу школярів на уроках трудового навчання засобами вишивки буде ефективним лише за умови цілеспрямованості цього процесу. Педагог має ставити перед собою низку завдань і шляхом їхньої реалізації прямувати до досягнення кінцевої мети. Важливо також обирати доцільний інструментарій педагогічної діяльності. Корисним для розвитку творчого потенціалу школярів на

уроках трудового навчання є використання проектної технології, методу мозкового штурму, технології проблемного навчання, ігрових технологій тощо.

Висновки. Отже, формування творчого потенціалу особистості школяра є важливим завданням діяльності сучасних закладів освіти. Його розв'язання актуалізує пошук нових форм і методів навчання, які уможливили б включити дітей у творчу діяльність, а відтак активізувати розвиток психічних процесів. Вагому роль у цьому процесі відіграє трудове навчання, оскільки дає змогу включати школярів до різних видів творчої діяльності, зокрема вишивання. Теоретичне і практичне опанування різних технік вишивки дає змогу кожній дитині виявити творче начало, реалізувати власні інтереси та уподобання, а отже розвинути творчий потенціал.

Перспективами наступних розвідок вважаємо розробку методичних рекомендацій щодо розвитку творчого потенціалу дітей на уроках трудового навчання засобами різних видів діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андросчук І. Розвиваючий потенціал трудового навчання. *Трудова підготовка в рідній школі*. 2014. № 4. С. 24–30.

2. Антонович Є., Захарчук-Чугай Р., Станкевич М. Декоративно-прикладне мистецтво. Львів : Світ, 1993. 272 с.

3. Державний стандарт базової середньої освіти. URL : <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoyi-osviti-i300920-898>

4. Дорогань А. Формування творчого мислення учнів на уроках трудового навчання. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2017. Вип. 56. С. 151–158.

5. Інструктивно-методичні рекомендації щодо організації освітнього процесу та викладання навчальних предметів у закладах загальної середньої освіти у 2022/2023 навчальному році. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/Dodatok_11.tekhnolohiyi.trudove.navchannya.kreslennya.20.08.2022.pdf

6. Калюжна Ю.І., Яновська Т.А. Особливості розвитку творчого потенціалу молодших школярів. *Наука і освіта*. 2014. № 6. С. 61–66.

7. Ковінько А.В. Суть поняття “творчий потенціал школяра”. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2017. Вип. 52 (105). С. 391–397.

8. Кузан Н. Декоративне мистецтво як засіб художньо-естетичного виховання учнів. *Молодь і ринок*. 2019. № 6. С. 130–136.

9. Мачача Т. Розвиток творчих здібностей учнів основної школи в процесі культуротворчого трудового навчання. *Наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка. Серія : Педагогічні науки*. 2014. Вип. 131. С. 121–131.

10. Мачача Т. Розвиток творчого потенціалу учнів основної школи у процесі трудового навчання. *Проблеми сучасного підручника*. 2014. Вип. 14. С. 425–435.

11. Моляко В.А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одарённости. *Вопросы психологии*. 1994. №5. С.86–95.

12. Моляко В.А. Творческая конструкторология. Київ : Освіта України, 2007. 388 с.

13. Рудик Я.М. Суть та структура творчого потенціалу особистості. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2014. № 5. С. 50–57.

14. Холоденко В.О. Творчий потенціал особистості: зміст, структура та передумови успішної реалізації у мистецькій освіті. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. 2019. Вип. 26. С. 22–28.

REFERENCES

1. Androshchuk, I. (2014). Rozvyvaiuchyiy potencial trudovoho navchannia [Developing potential of work training.]. *Labor training at the native school*. No 4, pp. 24–30. [in Ukrainian].

2. Antonovych, Ye., Zakharchuk-Chuhai, R. & Stankevych, M. (1993). Dekoratyvno-prykladne mystetstvo [Arts and crafts]. Lviv, 272 p. [in Ukrainian].

3. Derzhavnyi standart bazovoi serednoi osvity [State standard of basic secondary education]. Available at: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoi-serednoyi-osviti-i300920-898> [in Ukrainian].

4. Dorohan, A. (2017). Formuvannia tvorchoho myslennia uchniv na urokakh trudovoho navchannia [Formation of students' creative thinking in labor training lessons]. *Psychological and pedagogical problems of the village school*. Vol. 56, pp. 151–158. [in Ukrainian].

5. Instruktyvno-metodychni rekomendatsii shchodo orhanizatsii osvithnoho protsesu ta vykladannia navchalnykh predmetiv u zakladakh zahalnoi serednoi osvity u 2022/2023 navchalnomu

rotsi [Instructional and methodological recommendations regarding the organization of the educational process and the teaching of educational subjects in institutions of general secondary education in the 2022/2023 academic year]. Available at: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2022/08/20/01/Dodatok.11.tekhnolohiyi.trudove.navchannya.kreslennya.20.08.2022.pdf> [in Ukrainian].

6. Kaliuzhna, Yu.I. & Yanovska, T.A. (2014). Osoblyvosti rozvytku tvorchoho potentsialu molodshykh shkolariv [Peculiarities of the development of the creative potential of younger schoolchildren]. *Science and education*. No. 6, pp. 61–66. [in Ukrainian].

7. Kovinko, A.V. (2017). Sut poniattia “tvorchyi potentsial shkoliara” [The essence of the concept of “creative potential of a schoolchild”]. *Pedagogy of creative personality formation in higher and secondary schools*. Vol. 52, pp. 391–397. [in Ukrainian].

8. Kuzan, N. (2019). Dekorativne mystetstvo yak zasib khudozhno-estetychnoho vykhovannia uchniv [Decorative art as a means of artistic and aesthetic education of students]. *Youth & market*. No. 6, pp. 130–136. [in Ukrainian].

9. Machacha, T. (2014). Rozvytok tvorchykh zdibnostei uchniv osnovnoi shkoly v protsesi kulturo tvorchoho trudovoho navchannia [Development of creative abilities of elementary school students in the process of culturally creative labor training].

Scientific Notes Kirovohrad State Pedagogical University named after Volodymyr Vinnichenko. Series: Pedagogical sciences. Vol. 131, pp. 121–131. [in Ukrainian].

10. Machacha, T. (2014). Rozvytok tvorchoho potentsialu uchniv osnovnoi shkoly u protsesi trudovoho navchannia [Development of the creative potential of elementary school students in the process of on-the-job training]. *Problems of the modern textbook*. Vol. 14, pp. 425–435. [in Ukrainian].

11. Moliako, V.A. (1994). Problemy psikhologii tvorchestva i razrobotka podkhoda k izucheniu odarionnosti [Problems of the psychology of creativity and development of an approach to the study of giftedness]. *Questions of psychology*. No 5, pp. 86–95.

12. Moliako, V.A. (2007). *Tvorcheskaia konstruktolohiia* [Creative constructology]. Kyiv, 388 p.

13. Rudyk, Ya.M. (2014). Sut ta struktura tvorchoho potentsialu osobystosti [The essence and structure of the creative potential of an individual]. *Scientific notes of NSU named after M. Gogol. Psychological and pedagogical sciences*. No. 5, pp. 50–57. [in Ukrainian].

14. Kholodenko, V.O. (2019). Tvorchyi potentsial osobystosti: zmist, struktura ta peredumovy uspishnoi realizatsii u mystetskii osviti [Creative potential of the individual: content, structure and prerequisites for successful implementation in art education]. *Scientific journal of the NPU named after M.P. Drahomanova. Series 14. Theory and methods of art education*. Vol. 26, pp. 22–28. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17.06.2022

“Творчість! Лише вона здатна вберегти від мук і зробити життя легшим”.

Фрідріх Ніцше
німецький філософ, психолог

“Творцем може бути кожен, якщо у нього є те, що його надихає”.

Платон
давньогрецький філософ, мислитель

“Прагнення до нового – перша потреба людської уяви”.

Стендаль
французький письменник

“Будь-яке людське знання починається з інтуїції, переходить до понять і завершується ідеями”.

Іммануїл Кант
німецький філософ

